

קידוש על היין – הגדרתו הרב יוסף שבת והרב אברהם חמאמי*

לק"י יום שלישי טז מרחשון תש"ן לפ"ק בש"א לשטרות לסדר "לכה נשקה... יין".

לכבוד

ידידי ורעי

הרב יוסף ב"ר שמעון שבת יצ"ו

כנהר שלום!

שאלתני ידי"ן, המחמיר כדעת הרמב"ם ואינו מקדש אלא על יין שלא נתערב בו סוכר וכדו', וכן מקפיד שהיין לא יהיה מבושל כלל, אלא שאינו יכול לשתות ממנו מרוב חוזקו וחריפותו אפילו לאחר שמוזגו במים, ורוצה לערבו ביין אחר מתוק ומבושל, האם רשאי לקדש על כוס מלא יין כשר כנ"ל, ולאחר שיסיים הקידוש ישפוך שלישי ממנו לכוס אחר, וישלים את כוס הקידוש שנחסר, ביין מתוק ומבושל ואז יטעם ממנו הוא וכל המסובים עמו, או דילמא חייב לטעום ממנו כמות שהוא ללא עירוב כלל. עכ"ל השאלה. ואכתוב אשר העלתה מצודתי, בעזר צורי וקוני.

תשובה: כתב רבנו הרמב"ם בהל' שבת (פכ"ט ה"ו) וז"ל: מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין. עכ"ל. ומתנאי הקידוש ביאר לנו רבנו (שם הי"ד) וז"ל: אין מקדשין

---

* חליפת מכתבים בין הרב יוסף שבת והרב אברהם חמאמי, ותשובת מו"ר הר"י קאפח אליהם. נוסח המכתבים מובא כאן במקורו.

אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, ולפיכך אם נתערב בו דבש או שאור, אפילו כטפת חרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו. כך אנו מורין בכל המערב. ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך ע"ג המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל, שאין מקדשין על אחד מהן. עכ"ל. ולפי"ז, יין מבושל פסול לקידוש, ואף ליש מי שמתיר לקדש על יין שנתערב בו דבש, מ"מ מודה מיהא ביין מבושל שאין מקדשין עליו, כיון שאינו ראוי לנסך ע"ג המזבח, וכמו שנתבאר בדברי הרמב"ם שם. וראה עוד בהל' איסורי מזבח (פ"ו ה"ט).

אחר הקדמה זאת, תחלה וראש נדון על מה שכתבת ידידי, להוסיף שלישי הכוס מיין שיש בו סוכר אחר הקידוש כנ"ל. ולפי מה שנתבאר בדברי הרמב"ם, אם נתערב דבש ביין אפילו כטפת חרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו. ובתוספת זו שמוסיף בכוס היין הכשר לקידוש, הרי היין הוא עם סוכר שאין מקדשין עליו, ופקע ממנו שם יין הכשר לקידוש, וממילא אינו יוצא ידי חובת קידוש.

ראיה מדברי הרב הר צבי

וחילי, ממה שנשאל הגאון הרצ"פ פרנק בשו"ת הר צבי (האו"ח סי' קסא ב) וז"ל: וע"ד השאלה באיש שאסור לו לשתות יין, אם מותר לו להבדיל על היין ולערבו אח"כ בהרבה מים כדי שיוכל לשתותו, והשאלה היא דאפילו אם היין מתבטל, מ"מ הוא שותה סוף כל סוף את הכוס שהבדיל עליו, ואם כי עכשיו נהפך היין למשקה שאינו ראוי להבדלה, מ"מ הרי בשעה שהבדיל היה היין ראוי להבדלה, והבדיל כראוי.

והשיב: הנה פשוט שאף שהבדיל על יין הראוי להבדלה, מ"מ אם נתערב אח"כ במים באופן שהיין בטל ונפקע ממנו שם יין, ואינו ראוי עכשיו להבדלה, הוי כמו נשפך הכוס, דמה לי אם נשפך הכוס, ומה לי אם בטל שם היין עליו... עכ"ל.

הרי דנדון שאלתך וספקך ידידי, כספקו של הרב הר צבי. ופשוט הדבר לאסור משום דמדמה זה שאינו ראוי עכשיו להבדלה, לדין נשפך הכוס קודם שיטעם, דמבואר בשו"ע (סי' רעא סט"ו) דאם נשפך הכוס קודם שיטעום ממנו יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש. עכ"ד. כלומר ידי קידוש דאורייתא יצא, אבל ידי תקנת חכמים שאמרו לקדש על יין לא יצא, ובעינן שתית יין הכשר לקידוש ולהבדלה, דמה לי אם

נשפך היין ומה לי אם בטל שם יין מעליו, מחמת שהוסיף מים, או הוסיף משקה אחר הפוסלו מלהיות יין כשר לקידוש.

ולפיכך נראה פשוט דלהוסיף יין עם סוכר על היין הכשר, דבכה"ג פוסלו לקידוש ובטל ממנו שם יין הכשר לקידוש, אינו יוצא ידי קידוש על היין וכדבארנו לעיל. ועוד, מתנאי הקידוש לשתות המקדש שיעור מלא לוגמיו, [וכלשון הגמרא בפסחים (קז). המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא, ואם לאו לא יצא]. וכמ"ש רבנו (שם ה"ז) ולעיכובא הוא, וכ"ד הרי"ף ורבנו וכמ"ש הר"י קאפח (שם ציון כב), ולאפוקי מדעת המגדל עוז. עיי"ש בדבריו.

ואף הגאונים אשר כל דבריהם דברי קבלה כנודע, וכמ"ש הרדב"ז בתשובה (ח"א סי' תפן) ועוד. [ובשו"ת יבי"א (ח"ב או"ה סי' כה אות ה) כתב בשם הראב"ד שאין לחלוק על דעת גאון. עיי"ש] ס"ל שאם לא טעם המקדש לא יצא ידי חובת קידוש, אף שבין כל המסובין שישתו יש שיעור מלא לוגמיו. [כך מבואר בהלכות גדולות הל' קידוש והבדלה (עמ' כו מהד' וארשא) והובאו דבריו בספר המנהיג (הל' שבת סי' כ), ובטור (או"ה סו"ס רעא). וראה שו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תתעט (תלז)) שהביא לשון בה"ג בנו"א וז"ל: ואם היו המסובין שנים או רבים, ולא טעם המקדש וטעם אחר כמלא לוגמיו, כתבו הגאונים שלא יצא אא"כ טעם המקדש. עכ"ל. וכך מצאתי שהוא בה"ג הל' קידוש והבדלה (מהד' ע. הילדסהיימר עמ' סו). עיי"ש]. וכתב השו"ע (סי' רעא סי"ד) דראוי לחוש לדבריהם, והב"ח (שם) כתב, דדברי הגאונים עיקר. נוסף לכך, התנה רבנו שהמסובין אף הם ישתו, וכלשונו (שם) "ומשקה לכל בני חבורה". ומקורו טהור בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' כא), וכ"ה באוצר הגאונים פסחים (חה"ת סי' רסז) לענין הבדלה, והוא מדברי רע"ג בסדורו (מהד' ווארשא עמ' לא) וז"ל: ושותה מלא לוגמיו ומטעים את בני ביתו. עכ"ל. והובאו דבריו בטור (או"ה סי' רצט). [וכ"ה דעת רס"ג בסדורו (עמ' קטז) וז"ל: וכל הנוכחים צריכים לטעום מן היין. עכ"ל. וכ"ה בסדור רבנו שלמה ברבי נתן (עמ' לג). עיי"ש]. ובין המקדש החייב לשתות מלא לוגמיו, ובין המסובין החייבין בטעימה. אע"ג שנראה שאין טעימת המסובין לעיכובא, ואינו אלא למצוה מן המבוחר כמ"ש הטור והשו"ע (סי' רעא סי"ד), והוא מדברי הרא"ש בפסחים (פ"י סי' טז) הביאו הב"י (שם). וכ"כ הט"ז (שם ס"ק ז), [וכ"ד האבודרהם דיני קדוש (עמ'

קנט). ע"ע]. מ"מ נראה פשוט כיון שהוא מתנאי קידוש, חייבין המקדש והמסובין לשתות יין הכשר לקידוש ולהבדלה, ובלאה"כ הוי כנשפך היין, דידי קידוש יצאו, ידי יין לא יצאו, וכמ"ש הרב הר צבי.

ואמנם אם ירצה לסמוך על האחרונים דס"ל דבאופן שהיין מזיקו או שונא הוא לו מתמול שלשום, ואינו יכול לשתות מלא לוגמיו, ומוכרח הוא לקדש כגון שהוא בעל הבית, שאחד מן המסובין ישתה מלא לוגמיו, נמי יצא. וכסברת הרשב"ם בפסחים (קז.) ד"ה וטעם מלא לוגמא, והרא"ש (שם פ"י אות יח) וכ"ה בתשובותיו (כלל כה אות א), ועוד ראשונים מהם: פסקי הרי"ד (פסחים דף קו ע"ב) פסקי הרי"ז (שם פ"י ה"א אות ל), חידושי המאירי בעירובין (ע"ט), שבלי הלקט (סי' עג), הרוקח הל' קדוש (סי' נב), אבודרהם דיני קדוש (עמ' קנט). [ועיין לעיל מ"ש בשם הבה"ג לפי נוס' הרדב"ז]. א"נ, לסמוך על סברת הריטב"א בעירובין (שם) בשם התוס' והובא בב"י (או"ח סו"ס רע"ט) שאם לא טעם אחד מהם מלא לוגמיו, דמהני צירוף שתיית כל המסובין. ולפיכך ישתה הוא מעט כמ"ש בכה"ח (סי' רע"א ס"ק פו ו-צב), ואח"כ יתן לאחד המסובין שישתה מלא לוגמיו, או יצרף שתיית כל המסובין. ועיין משנ"ב (סי' רע"א ס"ק עג), וכה"ח (שם ס"ק פו, צב, קג). אך לפי שאלתך "המחמיר כדעת הרמב"ם" איני יודע אם יודה הרמב"ם לסברת הרשב"ם ודעימיה או הריטב"א לצרף שתיית המסובין.

הוספת שלישי הכוס מיין מבושל

נהדר אנפין לחלק השני שבשאלה, לענין הוספת שלישי הכוס מיין מבושל. על יין מבושל כבר האריך והרחיב כת"ר במאמרו הנכבד "יין מבושל בהלכה" ונדפס בספרו היקר "אמרות-יוסף" (ה"ב עמ' ג) אם דין יין יש לו או דין מים. מ"מ לדעתי אין עליו דין של יין אלא מים, וברכתו שהכל במשנתו שלהרמב"ם, וכפי שהוכיח הר"י קאפח בהל' ברכות (פ"ה ציון ה), ובהל' שבת (פכ"ט ציון מ), משום שעל ידי בשולו מאבד הוא את יינותו. ובהל' עירובין (פ"א ציון יח) כתב דין מבושל דינו לענין שיתופי מבואות כדין כל ממרח שמורחין בו, או ככל טבול שמטבלין בו את הפת.

ואם כדברנו כן הוא דדין יין מבושל דין מים לו, הרי דלכאורה בכה"ג אין בית מרחוץ בשאלתך, ויכול להשלים את כוס הקידוש ביין מבושל, וכדין כל יין הכשר לקידוש

ולהבדלה, דדרו ליה על חד תלת מיא כמבואר בגמרא שבת (עז). אם ראוי הוא לכך מצד חוזק היין, עיין פיהמ"ש להרמב"ם ברכות (פ"ז מ"ה), ובשבת (רפ"ח). ויכול אתה אף לכתחלה לעשות כן קודם הקידוש, למזוג שני שלישי יין הכשר לקידוש, ולמזוג שלישי מיין מבושל ובתנאי שטעמו טעם יין. וזה אשר סיים שם בשו"ת הר צבי וז"ל: אולם כת"ר לא ברר בשאלתו בכמה מים הוא רוצה לערב, ובכל אופן לפנינו משקה הראוי למצוה שנתערב בדבר שאינו ראוי למצוה, ויש לדמותו להא דעושה עיסה מן החטים והאורז, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ויוצא אדם יד"ח בפסח. עכ"ל. וה"ה בנ"ד, ועיי"ש בהערות ומילואים הר"י בשד"ה (עמ' רכג-רכד) שדן בפרטי העירוב במים. וכל זה כתבתי מבלי להכנס למוסג של ביטול היתר בהיתר, שלדעת הרמב"ם אין לו דין ביטול כלל, וכמו שכתב בזה הר"י קאפח בהל' חומ"צ (פ"א ציון כא), וביתר הרחבה במאמרו "חוזר וניעור במשנת הרמב"ם" (כתבים ב, עמ' 636).

מסקנא דמלתא: הרוצה להחמיר בקידוש שבכוס, ולהוסיף שלישי כוס יין מסוכר. ואמנם לשפוך שלישי מיין הכשר לקידוש שבכוס, ולהוסיף שלישי כוס יין מסוכר. ואמנם להוסיף בכוס שלישי יין מבושל, יש מקום להקל בשעת הדחק.

ועצתי לך ידידי פשוטה, תניח בתוך בקבוק היין הכשר לקידוש מתחלת השבוע מעט צמוקים, והיין יתמתק ותפוג חריפותו, והרי לך יין משומר בצימוקיו מששת ימי המעשה, יין שדעת זקנים וקטנים נוחה הימנו, והרי הוא בגדר האמור בירושלמי (סופ"ד דמע"ש) "יש שותה יין וטוב לו, ויש שותה ורע לו, ת"ח שותה וטוב לו".

כ"ד הצעיר ידו

ער"ח אברהם חמאמי

***

לק"י יום שלישי יב טבת תש"ן לסדר "ויאמר יוסף... לא כן אבי, כי זה הבכור".

אל כבוד מעלת ידידי ורעי...

אברהם ב"ר סעדיה חמאמי הי"ו

ידיד נכבד מאוד.

אבוא נא בכתבי זה להתנצל על העכוב הרב שהזמן גרמא מאז קיבלתי את תשובתו על ספק שנתעורר אצלי בענין קידוש בין כשר ושאינו כשר, ועתה כפיתי עצמי להשיבו כחפצו, הפצרתו, ורצונו, כמסת הפנאי בדרך קצרה. ועמו הסליחה רבתי, ועל כל פשעים תכסה אהבה.

עיינתי בתשובתו הנכבדה עיון רב ומדוקדק כמה פעמים כפי רום מעלתו, וחושבני שזכיתי אף לרדת לסוף דעתו הרמה, על אף דלות שכלי והגיוני, השתדלתי להבין עד מקום שידי מגעת, והכל לפי מה שהוא אדם, ואין לו לדיין אלא מה שעניו רואות וכ"ש לבריה קלה כמותי, אישות-בריה שאין לה עיניים, ולא עלי המלאכה לגמור, זו תורה וזו שכרה.

ועתה לנדון דידן, גם אני הקטן מתחילה הסכמתי על מסקנתו לדינא, ובמיוחד במה דאנהר לן עיינין מתשובות הגאון הר צבי, שדין מזיגת יין פסול בין כשר בכוס הקידוש הוי כדין נשפך הכוס, וממילא ידי קידוש יצא, וידי קידוש על כוס יין לא יצא, וא"כ פשיטא שאין לו היתר לנהוג כך לכתחילה לערב לפני הטעימה, וכפי שבאר ידידי, שהטעימה היא חלק בלתי נפרד ממצות קידוש על יין, ושכך תקנו חכמים מעיקרא, ואף לשיטת הלבוש (הובא בכף-החיים סי' רעא אות צט) דבנשפך הכוס א"צ להביא כוס אחר ודלא כשו"ע, מ"מ לכתחילה יודה דבעינן טעימה מכוס קידוש הכשר.

אולם עתה שוב התבוננתי בתשובתך ובתשובת הר צבי שהוא מקור למסקנתך, וכלשונוך היקר "וחילי ממה שנשאל הגאון הרצ"פ פרנק בשו"ת הר צבי (האו"א סי' קסא ב) וכו". ע"כ.

ואני אומר לא בחיל ולא בכוח כי באם ברוחי, וחיותה של הרוח ומשכנה בלב, וליבי אומר לי שעדיין אין ראייה למסקנתך מדברי הרב הר צבי וחילוק יש בדבר, שנידון תשובתו של הרב הנ"ל, בכוס יין שכולו הפך לבן למים ממש, וא"כ אמנם כשקידש,

היין יין גמור, עתה כשבא לטעום לקיים מצות חכמים כבר אינו יין כלל אלא מים, הוי ממש כמו דין נשפך היין, שמה שקידש בו אינו, אבל בנידון דידן שאוחז בידו כוס יין כשר (להרמב"ם) מקדש עליו וקודם שיטעום מערב בו סוכר, נכון שע"י עירוב זה פוסל הוא היין מלהיות יין כשר לקידוש, אבל פשוט שעדיין הוא כוס יין שקידש עליו מלכתחילה, וכשהוא טועם ממנו כשיעור הרי טעם מכוס יין, וטעם מכוס יין (לא מים) שקידש עליו ממש, ונתקיימו כל תנאי הקידוש, קידש על יין כשר לקדוש, וטעם מכוס יין שקידש עליו (אלא שעתה בשעת טעימה אינו יין הכשר לקדוש מעיקרא להרמב"ם), הא למה זה דומה, לאדם שיש לו בידו שני כוסות של יין, אחד יין כשר לקדוש ואחד יין פסול לקדוש, אבל דין יין גמור יש לו (לאפוקי מבושל-לרמב"ם) ומקדש על שניהם ודעתו על שניהם, עתה כשבא לטעום, טעם מן הכוס שבו יין הפסול לקדוש, האם לא יצא ידי חובת קידוש וטעימה, לענ"ד יצא, שהרי קידש על יין כשר וטעם יין (אפילו פסול) שקידש עליו מעיקרא, משא"כ בתשובת הר צבי המדובר כאשר היין נשתנה ונהפך למים בעלמא, ועל מים בעלמא אין חל קידוש כלל, ופנים חדשות באו לכאן. מעתה הלוקח יין כשר לקידוש ומקדש עליו ולפני שטועמו מערבבו עם, יין עם סוכר, המונח לפניו על השולחן (כמובן מדוחק, שאינו יכול לשתותו שאינו מתוק) ובשעה שבירך כוונתו על שניהם, ואח"כ טועמו כשעור, למה יגרע שם קידוש ממנו, - קידש על יין כשר, וטעם מיין גמור שבכוס הקידוש, ומה בכך שבין קידוש לטעימה נהפך היין לאינו ראוי לקידוש עוד, עדיין שם יין עליו, והוא הוא היין שקדש עליו, אלא שניתוסף בו סוכר שפוסלו, ושאיין לקדש בו מלכתחילה.

ושמא תאמר - דבעינן טעימה דוקא מיין כשר לקידוש כמו עצם הקידוש דבעינן כשר לקידוש ממש. וכדברך בכתבך, סברא נכונה ונאה אתה אומר, אבל זו עדיין לא הוכחת כלל מדברי הרב הר צבי, ועדיין יש לחלק וכדכתיבנא, (אע"פ שסברא דאורייתא כידוע).

מעשה ידידי הנכבד:

אדרבה-אם עירב בו יין שאינו יין לדעת הרמב"ם (כמו יין מבושל שהוא כמים) שיעור שבטל מלהיות יין עד שנהפך לכוס מים או כדברך כוס ממרח, נפסל מקידוש ומטעימה כלל שפנים חדשות באו לכאן, בתחילה קידש על יין כשר ועתה כשטעמו מים טועמו,

ואינו מה שקידש עליו דומיא דנשפך הכוס, וכדברי הרב הר צבי הנ"ל, אבל אם עירב בו יין עם סוכר שהוא יין גמור אף להרמב"ם, אלא שאינו כשר לקידוש אפילו עירבו כל היום כולו עדיין יין גמור הוא, והוי כמערב יין ביין וקמא קמא בטיל והרי הוא יין (לא-מים) וטעם מן היין שקידש עליו.

ונפק"מ בדבר-באדם שיש לו יין כשר חריף, וכשבא בשבת קודש לקדש, ואינו יכול לשתות ממנו א-ליבא רקניא, אלא ע"י שיערב בו יין מתוק עם סוכר או יין מבושל עם סוכר, מה עדיף שיקדש על יין עם סוכר, או על יין מבושל (ויברך שהכל כדין חמר מדינא), או יקדש על היין הכשר ולפני שיטעום יערב בו יין עם סוכר, לענ"ד יש להורות לו שיקדש על יין כשר ואח"כ יערב בו מן הסוכר קודם טעימה, ולא יעשה לא על הפת, ולא על יין מסוכר מעיקרא, וכ"ש על יין מבושל, ולפי דברי ידידי - אין נפק"מ בזה כלל.

ומכיון דאתינן להכי נימא בה מילתא - כתב ידידנו בכתבו הנכבד וז"ל: ומתנאי הקידוש לשתות המקדש מלא לוגמיו וכמש"ר שם הל"ז ולעיכובא הוא, וכ"ד הרי"ף ורבנו וכמ"ש מורי בפכ"ט שבת ציון כב ולאפוקי דעת המגדל עוז. ע"כ.

לא ידעתי מהיכן למד נכבדי שדעת הרמב"ם דטעימת מלא לוגמיו לעיכובא, ואני חיפשתי אולי נמצא כזה מי מן המפרשים שיכריח בשיטת הרמב"ם כך ולא מצאתי, ואדרבה שיטת המגדל עוז ברור בשיטת הרמב"ם דמלא לוגמיו לאו לעיכובא הוא היפך דעת הרי"ף, הן אמת שהמגדל עוז ציין ע"פ חכמי התוס', ולא מצאתי בתוס' מאומה דמלא לוגמיו אינה לעיכובא, עד עתה.

עכ"פ לא ידעתי מי הכריח מצד הכתוב או המוסבר שדעת הרמב"ם לעיכובא.

גם מרן השו"ע שכל משענתו ומבטחו בהרמב"ם כידוע ליודעי דעת, הביא שיטת הגאונים, וכתב שיש לחוש לדבריהם וכמו שציין ידידי עוז, ולא הזכיר במאומה לא בביתו הרחב על הטור ולא בשולחנו הערוך רמז שדעת הרמב"ם כדעת הגאונים או אף שאם לא טעם מלא לוגמיו הוי לעיכובא, אם אינני טועה. אף הרב ערוך השולחן שמאריך בענין זה (בסימן רעא-אות ל לז לח) לא זכר שיטת הרמב"ם כלל, ואדרבה הוכיח מכמה מקומות שטעימה לאו לעיכובא, יעו"ש.

ומה שציין ידידי שכך כתב מורי הי"ו, אם קבלה נקבל - ואם לדין יש תשובה.

[א"ה. יש להעיר על דברי המשיב כי כך הוא פשט לשון הגמרא בפסחים (קז.). המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא, ואם לאו לא יצא. ומדוע יחלוק הרמב"ם על פשט הסוגיא. וכתב הר"ש מזרחי בספרו דברי שלום (או"ה ח"ג הל' שבת סי' כו) שדעת כל הגאונים והראשונים דכמלא לוגמיו הוי לעיכובא, ולא משום מצוה מן המובחר. עיי"ש. ואמנם ראית המגדל עוז מסוגיא דערובין (מ.) מהא דאין מטעמין ינוקא ביוהכ"פ דילמא אתי למיסרך, לכאורה ראייה שאין חיוב לשתות מלא לוגמיו. משום דהיינו טעמא שאין נותנין לתינוק לטעום ביוהכ"פ משום דילמא אתי למיסרך. כלומר שחוששין אנו שמא כשיגדל ישתה ביום הכפורים. מוכח, דבשבת דעלמא שאין חשש דילמא אתי למיסרך סומכין אנו על טעימת קטן אע"פ שאינו שותה כמלא לוגמיו, וזוהי כנראה ראיית המגדל עוז. וס"ל דסוגיא דידן בפסחים (קז.) המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא, ואם לאו לא יצא, דלא כהלכתא. ויתכן דסוגיות חלוקות הם. וצ"ב].

ועיין עוד להרב מועדים וזמנים (ח"ג סימן רמז) שרצה לומר דברים מופלאים בדברי הגאונים ובסוף נשאר בצ"ע. ועיין עוד שם (סימן רמג) שכתב בשם מרן הגאון מבריסק, שאין השומע יוצא בקידוש של היום אלא אם שומע ונהנה בטעינה מהכוס, (משא"כ בלילה דשומע כעונה) וכו', וראה הערה למרן הגר"ע יוסף בספרו יחווה דעת (ח"ה-דף פט), שדחה דבריו. עיי"ש.

הערות בפירוש הר"י קאפח על הרמב"ם

ואם בטעימת קידוש של יום עסקינן, ראה זאת מצאתי, בפירוש הר"י קאפח על הרמב"ם הל' שבת (פכ"ט ציון כט) וז"ל: וגם קדוש זה צריך שישתה מלא לוגמיו, ומשקה לכל בני חבורה וכדלעיל הלכה ז'. עכ"ל. ואני בעניי, לא ידעתי מקורו, ואדרבה מלשון הרמב"ם משמע להיפך, שהרי אחר שביאר מהו קדושא רבא, כתב תנאים לקידוש זה והם: ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, וגם קדוש זה לא יהא אלא במקום סעודה. ע"כ. ותו לא! היכן עוד שאר התנאים? מלא לוגמיו ומשקה לכל החבורה? להיכן נעלמו, ומה יחוס יש רק לשני התנאים שציון שמנאם דווקא? אתמהא.

אלא בא בזה הרמב"ם לומר כנראה, שדוקא אלו הדינים שוה קידוש הבוקר ללילה, ותו לא, דאם לא תאמר כך, לישתוק וליזול, ואנן גמרינן מקידוש של לילה. לא כן?!
שוב ראיתי בדברי מרן (סימן רפט ס"א) הביא כלשון הרמב"ם, והרמ"א העיר בהגהה - וע"ל כל דיני קדוש וכו'. נראה שהבין פשוט שכל דיני קידוש של לילה חלים וקיימים גם לבוקר, ועיין להרב גנת ורדים הובא בברכי יוסף (ריש סימן רפט, ורעג) שקידוש היום קיל טפי לענין אין קידוש אלא במקום סעודה.
וע"ע בלויית חן להגר"ע יוסף (דף כה אות טז) דאף לענין טעימה קודם קידוש של בוקר, נחלקו הראשונים אם דינו שוה ללילה, שדעת הראב"ד מאירי ועוד, להקל ודלא כרמב"ם והשו"ע.

ועל מה שכתב מו"ר בהמשך הפירוש הנ"ל וז"ל: וכת"ר ומצוה לברך על היין כלומר שקדוש זה אינו אלא על היין (והניף ידו הגדולה שנית בדף תרכב ע"ב בסופו) עיי"ש, לא ידעתי מה הכרח לכך בדברי הרמב"ם, שלא יקדש על הפת אם אין לא יין, אלא יאכל ללא קדוש שהרי אנוס הוא, אדרבה זיל בתר קמא בסוף הלכה ט' כתב הרמב"ם - ואין מבדילים על הפת אלא על הכוס, משמע שרק בהבדלה לא מהני על הפת הא קידוש לעולם מהני (באין לו יין) ויקדש על הפת דאם לא כן היה לו לומר יותר - ואין מקדשין ביום ואין מבדילים על הפת אלא על הכוס, והוא כוס שדיבר בו ברישא שהוא כוס יין, אלא מאי כוס שמן או חומץ?! ואח"כ בהלכה יז כתב שלענין הבדלה מותר להבדיל על שכר [באות כז נכתב בטעות לקמן הלכה י ולא היא אלא הלכה יז. תקנו הספרים] ואה"נ בקידוש הלילה והיום לכתחילה יין, ואם אין לו, דוקא פת ולא שכר, משא"כ הבדלה לכתחילה יין, ואם אין לו, שכר דוקא, וזה פשוט לענ"ד, אחהמ"ר.
וא"ת מה הכר איכא בקידוש על הפת? תשובה בצידה, איכא ואיכא, דבכל יום יכול לשתות לאחר התפלה קפה עם או בלי חלב, תה, או שאר משכרים, ומיצים למיניהם, וכן לפתוח את סעודתו ב-הָרִישׁ בַּיַּר, כובאנה, או מיני קליות ג'עֵלָה, משא"כ ביום השבת שקידשוהו שמים למנוחה ועונג, אין לו לפתוח סעודתו אלא בפת דוקא ואם ירצה לעשותו קידושא רבא בפעל יעשה, וכמנהג אבותינו לומר פסוקים רבים לפני כן כמבואר שם (אות כט).

ומה שהביא מו"ר ראייה (בדף תרכב) מלשון הרמב"ם שכתב ומצוה לברך על היין ביום שבת, משמע דוקא יין. מאי ראייה איכא, וכי מה היה לו לרמב"ם לכתוב, שמצוה לקדש

על יין או שכר? לא יתכן שהרי ודאי בלכתחלה דיבר, ומצות חכמים ותקנתם על יין דוקא, אלא דאם לא אשכח חמרא, מדוע לא יקדש על הפת, וכדפרשית. עוד אעיר בשולי הדברים, שאמת הוא שדין מלא לוגמיו נתבאר ברמב"ם רק לענין קידוש הלילה, אבל הפוסקים החילוהו על כל מה שחייבוהו חכמים כוס של ברכה, דהיינו קידוש לילה ויום, הבדלה, ברהמ"ז, ד' כוסות של פסח (רובו של כוס), וכבר קיבצם הרב שמירת שבת כהלכתה (פרק מה הערה נא), וציין שם - משא"כ כוס של מילה וכוס הארוסין והנישואין, שדי בהם בטעימה. (עיי"ש שציין מקורות).

הערה בדברי כף החיים

גם הרב כה"ח סופר (בסימן רצו אות טז) ציין דין זה, אלא שהוסיף שאם טעה המבדיל ולא שתה מלא לוגמיו, א"צ להבדיל שנית. ע"כ. ולא הבנתי דבריו. פשיטא, דהרי אף בקידוש הלילה דאורייתא, אם טעה ולא שתה מלא לוגמיו וכי יחזור ויקדש ברכת מקדש השבת? אלא חוזר ושותה מלא לוגמיו ודיו, ועיין בשש"כ (שם הערה נו), מהו השיעור של הפסק בין טעימה ראשונה שלא שתה מלא לוגמיו, לשניה שמתקן בה ושותה מלא לוגמיו, ועדיין צ"ב. וכל זה כתבנו דרך לימוד לא להלכה וה' יראינו איזה הדרך ישכון אור. איך שיהא ברמב"ם לא מצאתי דין מלא לוגמיו רק בקידוש של לילה, ויש עוד לחפש בזה.

נחזור למה שפתחנו - באם ירצה לחוש יותר, יוכל לקדש על יין כשר ואח"כ יטעם ממנו מעט, ואח"כ יערב בו יין עם סוכר וישתה מלא לוגמיו אף לדעת הרמב"ם (וכל זה מדוחק כמובן).

ואין לי פנאי עתה לנסך יותר, אלא להרבות בברכה הצריכה לך ולכל החונים עמך, ה' ב"ה ימלא משאלותיכם לטובה ולברכה, ותפרה ותרבה הדעת והחכמה במעונכם מתוך בריאות הגוף והנפש לאורך ימים ושנות חיים.

בכבוד ובהוקרה רבה

יוסף בן לאא"מ שמעון שבה יצ"ו הנשען בחסדיו ב"ה
פה ירושלם, טבת תש"ן בציפיה לישועה ורחמים.

***

לק"י יום שישי טו טבת תש"ן לפ"ק בש"א לשטרות לסדר "מא-ל אביך ויעזרך...
ויברכך...".

לכבוד

הרה"ג יוסף ב"ר דוד קאפח שליט"א
כנהר שלום.

רצ"ב חליפת מכתבים שו"ת בין ידידנו הר' יוסף שבח יצ"ו לבין עבדך החת"מ, בדין
קידוש על יין הכשר, לערבו עם יין שאינו כשר לדעת רבנו אחר הקידוש, כמבואר
בתוכן השאלה בתשובתי להר' יוסף שבח יצ"ו.
יואיל מורי להעביר שבט הבקורת על מכתבים אלו, ולחוות דעתו בנדון בכתב ושכרו
כפול ומכופל מן השמים.

כ"ד הצעיר אברהם ב"ר סעיד חמאמי
החונה פה עיה"ק ירושלם ת"ו

וזו תשובתו:

לק"י

דומני שיש לכם טעות במושג מקדשין על היין, אין פירושו בנוכחות היין, אלא
פירושו מברך על היין ושותהו. וכך גם בבקר, ודיוקו של ר' יוסף שלא כת"ר
בבקר ושותה מלא לוגמיו וכו' תמוה. ואין דברי הגרצ"פ ראייה, וכעין דברי חז"ל
דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה, כשמזוג מים אין היין מתבטל עד
שירבה המים, וכשמזוג ביין פסול מטפה ראשונה נפסל, והו"ל יין פסול. לפיכך לי
נראה פשוט שאינו רשאי לערבו כלל, אלא לאחר שישתה מלא לוגמיו. וטוב
שינהג כדברי האחרונים ואל יפגום יין כשר. גם הסברות שהעלה ביחס לקדוש
הבקר, הם תמוהים.

בברכה לשניכם יחד
יוסף קאפח